

Guido Lurquin Waterlelies en andere vijverplanten

Samenvatting

Guido Lurquin is een vijverexpert uit België. Op de website www.vijverbibliotheek.org vinden we veel van zijn artikelen en foto's. Bij het ontwerp van vijvers moet er rekening mee gehouden worden dat het beoogde karakter ervan jarenlang behouden blijft. Dat kan bijvoorbeeld door sterke horizontale en verticale effecten aan te brengen. Belangrijk is ook om met grote groepen planten te werken, die niet in elkaar groeien. Dat kan bereikt worden door alle planten in manden onder controle te houden. Speciale aandacht wordt besteed aan de plantensoorten Thalia dealbata, Alchemilla, Cyperus papyrus, Arundo donax, Colocasia esculenta, Saururus cernuus, Thulbachia violacea, Peltandra virginica, Phormium tenax, Hedychium maximum, Marsilea quadrifolia, Schizostylis coccinea, Anemopsis californica en Louisiana irissen.

Hierna komen waterlelies aan de beurt: hoe en wanneer cultivars werden ontwikkeld, in allerlei kleurvarianten, die de winters in ons land kunnen doorstaan. Er wordt gewezen waarop je moet letten bij aankoop, hoe je ze moet planten en verzorgen. Daarna wordt een overzicht gegeven van redelijk gemakkelijk te houden variëteiten in de kleuren wit, roze, rood, geel en oranje. Het overzicht op de genoemde website is veel uitgebreider en beter geïllustreerd, met kleurfoto's.

Over de spreker

Guido Lurquin is een oude bekende van de WAP, maar we hadden hem al tien jaar niet meer gezien. In juli 1995 was er een excursie naar zijn vijvers in Leuven. Magda Albers schreef erover in WAP-krant 94, blz. 79. Zijn tuin bevatte 800 soorten planten, waarvan 200 aquatisch. Er waren toen twee grote vijvers (6x4 meter) en veel speciekuipen met speciale planten. We vinden een klein artikeltje van zijn hand in WAP-krant 98 (blz. 65): "Vijverfolie in soorten" (PVC, butylrubber en EPDM-rubber). Hij hield een voordracht op de Open Dag in 1998: "Bloeiende vijverplanten". Het verslag van Johan Ansink staat in WAP-krant 108 op blz. 10. Geen woord daarin over waterlelies, omdat de WAP hem gevraagd had over andere planten te spreken.

Sinds die tijd is Guido enorm gegroeid als vijverspecialist. Een kort onderzoekje op internet laat dat zien. We vinden twee sites die vol staan met foto's en artikelen van zijn hand: pondlibrary.com en vijverbibliotheek.org (vaak dezelfde informatie op beide sites). We vinden er veel terug waar Guido het nu over had. Zijn voordracht viel dit keer uiteen in twee delen: (1) Adviezen voor de aanleg van een tuinvijver en (2) Waterlelies.

Deel 1: Vijveraanleg en beplanting

Guido legt veel vijvers aan, bij anderen, maar ook in zijn eigen tuin. Waren er in 1995 nog twee vijvers, nu zijn dat er tien. De grootste is 50 m², de kleinste nog altijd 15 m². Daarnaast zijn er veel tonnen, kuipen en ook aquaria voor het uitproberen van nieuwe plantensoorten.

Veel vijvers zien er na verloop van een paar jaar eender uit. Dat komt omdat een paar woekerende plantensoorten gaan overheersen. Planten zijn niet meer als groep te herkennen. Het komt ook omdat bij de aanleg niet is uitgegaan van karakteristieke belijning, waarmee vooral de horizontale en verticale effecten bedoeld worden.

Wat de vijvermaterialen betreft laat hij kort even zien wat zijn voorkeur heeft bij een folievijver. Rubberfolie (met een voorspelde levensduur van wel 70 jaar), vijverborden uit gerecycled plastic (25 meter lengte, plooibaar, voor ca. €55) en paaltjes van afvalplastic (om de 50 cm een paaltje).

Hij zet de planten liefst in vijvermanden, die in het begin hinderlijk zichtbaar zijn, maar dat is snel voorbij. Het is dé manier om planten op hun plaats te houden en later nog veranderingen te kunnen aanbrengen. Hij is een tegenstander van direct ingeplante bodembedekkers; ook die houdt hij het liefst onder controle in manden. Ook kun je manden met niet helemaal winterharde planten eenvoudig dieper in de vijver plaatsen of overbrengen naar een kas of een serre. Tenslotte: een diepste gedeelte van ca. 80 cm is volgens hem wel diep genoeg.

Belijning

Aan de hand van een prachtig voorbeeld stond hij wat langer stil bij horizontale en verticale effecten. Horizontale lijnen: het wateroppervlak zelf, een molensteen die iets boven het water uitsteekt, platliggende groepen drijfbladeren, randen van watervallen. Verticale lijnen: een fonteinstraal (alleen rechtop!), omlaag vallend water in watervallen, Lisdodde in de vijver en Riet aan de rand van de vijver, bamboestengels als ornament. (Riet buiten de vijver houden, want hij prikt door de folie.)

Bij een ander voorbeeld waren alle lijnen vloeiend, golvend: een grote vijver in een vlak landschap.

De rust in het ontwerp kwam hier van grote groepen planten, waartussen altijd open waterruimte bleef. Ook de oeverbeplanting was met soms meterslange plakkaten van één soort heel rustig gehouden.

Hij benadrukte dat bij een goed ontwerp het onderhoud vaak beperkt kan blijven. Voor veel WAP-pers lijkt deze beperking in ontwerp en onderhoud moeilijk vol te houden. "Dit plantje eens uitproberen, weer iets van een WAP-dag meegenomen, dat kan er ook nog wel bij, en voor je het weet is het een chaos, maar wel héél interessant!"

Planten

Hierna werden enkele soorten interessante vijverplanten behandeld. Voorop werd gesteld dat je beter helemaal weg kunt blijven van invasieve soorten als *Hydrocotyle ranunculoides* (Grote waternavel) en *Ludwigia grandiflora* (Waterteunisbloem). De handel hierin is in België al volledig verboden, maar in Nederland kun je ze nog in tuincentra kopen. Niet doen!

Thalia dealbata

Thalia dealbata is een bladverliezende overblijvende waterplant uit het zuidoosten van Noord-Amerika. Niet helemaal winterhard. Breed elliptische tot lancetvormige bladeren die wit bepoederd zijn. De bladeren staan aan rechte, onvertakte stengels. De paars-violette wasachtige bloemen staan in lange aren. Na de bloei verschijnen decoratieve zaadaren.

Planten in mandjes met vruchtbare vijvergrond, op maximaal 50 cm diepte. Ze verlangen volle zon.

Overwinteren het best door de mand binnen te brengen: in een kuip zetten tot het voorjaar.

***Alchemilla* – Vrouwenmantel**

Geen vijverplant, maar een juweel als oeverbeplanting. Vooral door de prachtig fonkelende dauwdruppels op de bladeren, iedere ochtend weer.

Cyperus papyrus

De gewone papyrus – het papyrusriet – wordt wel 2-3 meter hoog. Het is bekend door het gebruik als papier in de oudheid, en er werden boten van gebouwd: Thor Heyerdahl stak er de oceaan mee over. De plant is niet winterhard: binnenhalen dus. Hij heeft veel voeding nodig en veel mensen schrikken daarvoor terug: het zou het water verontreinigen. Duw gerust kunstmestkorrels in de bodem, de plant neemt het snel op en het water blijft goed.

***Arundo donax* – Pijlriet**

Arundo donax kan wel 6 meter hoog worden! Er is een soort voor de tuin die beter winterhard is: *Arundo donax* 'variegatus', met bonte bladeren en niet zo snel groeiend. Het geeft een exotisch effect aan de vijver.

Colocasia esculenta

De wortelstokken van deze plant (taro) worden gegeten. Guido kreeg ze eens als friet geserveerd, maar vond ze niet erg lekker. Dat kan komen omdat in alle plantdelen oxaalzuur zit (als in rabarber). Yam, of yamyam is een gelijkelijk voedingsmiddel, maar meestal van een andere plant: *Dioscorea*. Voor vijver is de sierwaarde vooral gelegen in zijn prachtige grote bladeren: als een bootje gevouwen, hartvormig. De plant moet binnen overwinteren, liefst droog. Er zijn verschillende cultuurvarianten, o.a. 'black magic' met paars-zwarte bladeren.

Saururus cernuus

Het Leids plantje. De plant was door Joop Brokke afgeraden omdat hij zo woekert: "je vindt ze na verloop van tijd overal in de tuin terug". Guido zag het probleem niet: in een mand van zeg 40x40 cm kun je ze keurig onder bedwang houden.

Thulbacia violacea

Thulbacia violacea is verwant aan *Agapanthus*, maar heeft roze bloemen. Hij wordt een halve meter hoog, ruikt vrij sterk naar uien en moet binnen overwinteren. In een mandje houden in het ondiepe gedeelte van de vijver.

Peltandra virginica

Peltandra virginica is een Wateraronskelk. Pijlkruid is dat ook, maar die heeft het bezwaar dat eenden de knollen ervan zo lekker vinden! Deze vervanger wordt wat minder groot (60 cm) en groeit langzaam. De sierwaarde is gelegen in de bladeren; de groene bloemen stellen niets voor.

Phormium tenax

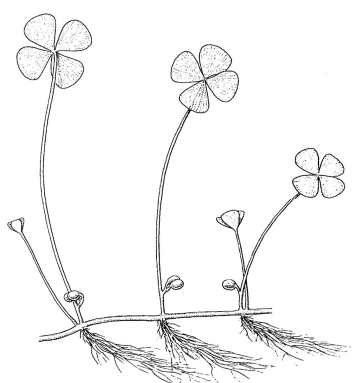
Phormium tenax lijkt met zijn stijve bladeren op een yucca, maar de bladpunten zijn iets gespleten en daardoor niet zo gevaarlijk scherp. Het is een plant voor vochtige grond, rond de vijver, natuurlijk niet erin. Meestal meer dan een meter hoog en er zijn cultuurvarianten in allerlei kleuren, zelfs rood/paars.

Hedychium maximum

Hedychium maximum is een geurende gemberplant, (sub)tropisch, dus in de winter binnen. Ook buiten is de plant 'moeilijk'; hij eist een warme plaats, maar uit de zon! Maar het is een poging waard: de bloemen zijn groot en mooi, en geuren heerlijk naar vanille.

***Marsilea quadrifolia* –Klaverbladvaren**

Dit is een inheems plantje: in ondiep water en aan 's zomers tijdelijk droogvallende oevers. Daarmee is aangegeven hoe we ze in de vijver moeten houden. Er is ook *Marsilea crenata*, uit Australië, maar die zou onder water zijn vierlobbige bladvorm verliezen.

Klaverbladvaren, *Marsilea quadrifolia*, wordt niet vaak meer in de Nederlandse natuur aangetroffen. Een terugkeer door verwildering vanuit vijvers of aquaria is mogelijk aan de gang.

Schizostylis coccinea

Deze Zuid-Afrikaanse plant (naam: Kafferlelie) is een lisachtige die groeit aan de oevers van snelstromende beekjes. De grond moet nat blijven, anders gaat de plant onherroepelijk dood. De soort aanduiding *coccinea* duidt op de scharlakenrode bloemen van de oorspronkelijke planten. Er zijn cultuurvarianten met roze en bijna witte bloemen. De plant bloeit lang door, eventueel ook binnen in een veranda.

***Anemopsis californica* – Yerba mansa**

Yerba mansa is de Amerikaanse naam en betekent 'rustig kruid'. De plant vormt lange dikke wortels, maar de bladeren groeien maar 10 cm hoog. De plant is goed winterhard. De plant bloeit lang, van voorjaar tot ver in de zomer. De bloemen zijn prachtig en daar dragen de grote, witte schutbladeren sterk aan bij. De 'echte' bloem is kaarsvormig, ongeveer 4 cm hoog, ook wit van kleur. Van deze plant staat een uitgebreid artikel op beide internet sites.

Louisiana irissen

Onder deze naam bestaan vele cultuurvarianten, hybriden, met allerlei kleuren. De planten zijn in de tuin niet winterhard, maar in een 40 cm diepe vijver wel. De bloei is in juni-juli. Het aantrekkelijke van de plant is dat hij wintergroen is.

De slechtste waterplanten

Dit is de titel van een artikel van Guido Lurquin op de site vijverbibliotheek. Waar heeft hij een hekel aan en waarom?

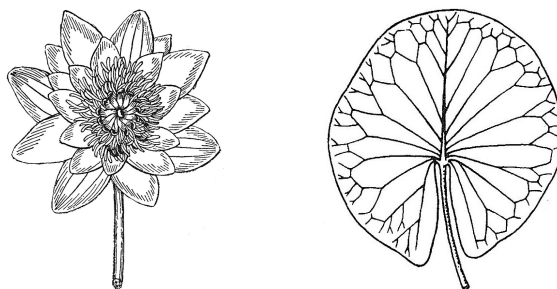
Slechte plant	Waarom?
Driedelig tandzaad	overal ongewenst uitzaaiend
Pinksterbloem	te snel uitzaaiend
Zeggensoorten	sterke wortels onuitroeibaar
Grote waternavel	invasief, verboden (?)
Wolfspoot	1 m hoog, sterke uitzaaier
Gewone wederik	roze wortelmasse breidt zich te snel uit
Watermunt	mooie, lekker ruikende woekeraar
Gele maskerbloem	woekert vegetatief en via zaad
Watertorkruid	teveel snelle uitlopers
Wateraardbei	houtige wortelstok groeit te snel
Grote boterbloem	snelle verbreiding plantjes verbonden met onderwaterstengels
Watereppe	aaneenhangend tapijt door uitlopers
Bitterzoet	giftig en kan andere planten verstikken
Grote egelskop	vermeerderingsdrift is legendarisch

Deel 2: Waterlelies

Voor foto's: zie internetsite

Hoe kun je hier nu een verslag van maken? Het was alsof we naar vuurwerk zaten te kijken. De een na de andere uiteenwaaijende vuurpijl werd geprojecteerd, keurig gesorteerd naar kleur. Gelukkig kunnen de computerbezitters met internetaansluiting de show terugzien, bijvoorbeeld op de site vijverbibliotheek. Kies Waterplanten, daarna Waterlelies en vervolgens alle (71 foto's), wit (22), roze (25), rood (16), geel (11) of oranje (5). (Alle kleuren bij elkaar geteld is 79, vreemd genoeg meer dan bij 'alle'.)

Voor de tekst hieronder is gebruik gemaakt van aantekeningen tijdens de voordracht, maar het was eenvoudig om die te controleren en aan te vullen met stukken uit een artikel van Guido Lurquin zelf op de site vijverbibliotheek: "De mooiste waterlelies".

De inheemse Witte waterlelie, *Nymphaea alba*
Illustratie uit Heukels' Flora

Nymphaeaceae

De Waterleliëfamilie (Nymphaeaceae) is een familie van waterplanten met bloemen en bladeren drijvend op het water, maar wortels die de planten op hun plaats houden. Het is maar een kleine familie: ongeveer 60 soorten, de meeste uitheems, verdeeld over de gehele wereld. In Vlaanderen en Nederland komen van nature de gele plomp (*Nuphar lutea*) en de witte waterlelie (*Nymphaea alba*) voor.

Cultivars

Alle andere soorten zijn dus uitheems, en als het soorten betreft die in vijvers gehouden worden, zijn het bijna altijd cultivars, met allerlei fantasienamen.

De vraag hoe al die cultivars ontstaan zijn valt niet goed te beantwoorden. Veel witte soorten zijn gekweekt uit *Nymphaea alba* (winterhard). Voor rode soorten is de basis *Nymphaea alba rubra*, een rode variant afkomstig uit een meer in Zweden (winterhard). Voor gele soorten is de basis *Nymphaea mexicana*, een subtropische soort die gekruist moest worden met winterharde soorten. Er zijn tot nu toe (nog) geen blauwe waterlelies op de markt met een redelijke winterhardheid.

Historie cultivars

Bij het projecteren van de foto's van allerlei cultivars was steeds het jaartal van de ontwikkeling ervan vermeld. Daarbij viel op dat er veel kweek- en kruisactiviteit was van ca. 1900 tot 1910; sommige cultivars gaan zelfs terug tot 1879. Dan is er vervolgens een stille tijd tot achter in de twintigste eeuw. Rond 1980 begint de ontwikkelingsmachine weer op gang te komen. Er kan nog veel moois in de pijplijn zitten want vanaf het eerste succesvolle exemplaar tot verkrijgbaarheid in de handel zit zeker meer dan tien jaar.

Winterharde soorten

Nederlandse en Belgische vijverbezitters zijn vooral geïnteresseerd in winterharde soorten en variëteiten. Daarvan zijn er misschien 250, maar daarvan kun je er praktisch niet meer dan 100 vinden. De website toont de namen en foto's van ruim 70 variëteiten.

Daarnaast zijn er veel tropische, exotische waterlelies. Logisch, omdat het aantal natuurlijke tropische soorten al zo veel uitgebreider is. Je zou ze alleen in een binnenvijver kunnen houden, maar je kunt ook een botanische tuin bezoeken. Bij deze tropische waterlelies vinden we prachtig gekleurde bloemen, heerlijk geurend, soms alleen 's nachts bloeiend. Hoeveel aquarianen zijn niet opgebleven om hun bloeiende *Nymphaea lotus* te fotograferen?

Waterlelies kopen

Waterlelies kunnen geplant worden van april tot september. De soort moet wel aangepast zijn aan de grootte van de vijver. Goedkope soorten worden meestal heel groot, want die soorten zijn het gemakkelijkst te kweken. Iets duurder zijn de dwergsoorten. Het duurt zijn meestal de variëteiten van gemiddelde grootte. Hoe wordt grootte gedefinieerd? Naar het oppervlak dat ze innemen: groot = 6-8 m², medium = 1-2 m², dwerg = < 1 m².

De planten worden vaak verkocht in heel kleine potjes: 9x9 cm. Dat zijn erg jonge plantjes die het vaak niet redden, of ze bloeien pas na een jaar of drie. Koop liever een groter exemplaar in een grotere pot. Sommige handelaars bieden waterlelies aan opgepot in een echte vijvermand; dat is nog beter.

Hoe planten?

Dwerg waterlelies kunnen in mandjes van 20 à 24 cm terwijl grotere variëteiten een mand behoeven van 30 à 40 cm. Doe eerst een lap jute of microporeus plastic in de mand en vul hem daarna met een grondmengsel dat rijk is aan leem of klei. Het toevoegen van een mestpil met traag afgeevende meststoffen wordt aanbevolen. Plaats de wortelstok in een hoek van de mand en laat de groeipunt naar het midden wijzen. Zo heeft de wortel een lange weg af te leggen voor de overkant bereikt wordt. De wortelstok wordt, met uitzondering van de iets naar boven stekende groeipunt bedekt met een duim waterlelieaarde. Vervolgens komt er een 3 cm dikke laag gewassen Rijzand op, of vijversubstraat of gewassen fijn grint, tegen het opwoelen door vissen. Als bescherming tegen eenden en ratten kan ook nog gaas over de mand gespannen worden, maar dan gaas met grote vierkante openingen waar de bladeren gemakkelijk door kunnen groeien.

Zet waterlelies zo snel mogelijk na het verplanten in de vijver. Zet ze eerst op een ondiep niveau en wacht tot de plant minstens 7 bladeren heeft. Dan kan de lelie een trapje dieper en wanneer er dan weer minstens 7 bladeren gevormd zijn nog een stap dieper.

Waterlelies verzorgen

Geef de waterlies een zo zonnig mogelijke standplaats. Zes tot acht uur zonneschijn per dag is nodig om ze echt voorspoedig te laten bloeien. Er zijn soorten die met minder licht toekunnen, maar zeker de gele en oranje variëteiten vragen veel zon.

De ideale plaats is beschermd tegen de wind, waar het water stil ligt te broeien. Ze houden helemaal niet van watervallen en fonteinen. De waterdruppeltjes fungeren als brandglazen en maken gaten in de bladeren.

Voor een goed biologisch evenwicht is het belangrijk dat een ruim gedeelte van het wateroppervlak bedekt is met drijvende planten of bladeren. Bij een grote vijver (100 m²) zou 50% bedekt moeten zijn met drijf(blad)planten. Voor een vijver van een paar vierkante meter kan die bedekking beter tussen 60 en 70% bedragen. Een waterlelie *extra* kan soms gunstig zijn.

Af en toe moet uitgedund worden. Als de bladeren geen plaats meer hebben op het wateroppervlak en omhoog beginnen te groeien is het tijd om de kluwen uit elkaar te trekken en oude plantendelen weg te gooien. Start opnieuw met de krachtige topscheut van een wortelstok, van zo'n 10 tot 15 cm, die je in een mand plaatst gevuld met vijveraarde en leem.

Veel kleurtinten

Winterharde waterlelies dragen bloemen in de kleuren wit, roze, rood, geel of oranje. In gekleurde bloemen kan best ook wit voorkomen, maar ze worden dan evengoed rood of geel genoemd.

Sommigen willen alleen maagdelijk witte bloemen in hun waterpartij, anderen houden van een kleurtje. De gekleurde bloemen veranderen elke bloeidag wat van kleur. Sommige worden donkerder, andere lichter. Bij sommige, geklasseerd als koperkleurig of 'changeable' is de kleurverandering echt spectaculair.

Ook bladeren zien er anders uit wanneer ze jong zijn dan wanneer ze ouder zijn. Veel ontluikende bladeren zijn mooi gespikkeld of gevlekt en worden later groener.

Keuze uit de variëteiten

Dat is niet eenvoudig! Je moet op veel dingen letten: grootte, winterhardheid, bladvorm en –kleur, maar vooral de vorm en kleur van de bloemen. We gaan daar in dit verslag niet te diep op in. We nemen alleen de soorten op die we tijdens de voordracht zagen als dat redelijk gemakkelijk te houden soorten zijn. We kunnen er alleen een paar korte opmerkingen bijplaatsen en geen kleurenfoto's. Zie daarvoor de website. Bij cultivars is korthedshalve alleen de fantasienaam opgenomen.

Witte

<i>N. alba</i>	inheems, kleine bloemen
'Albatross'	medium-soort, spierwit
'Gonnère', of 'Crystal White', of 'Snowball'	betrouwbaar, ronde witte bloemen, blijven 7 dagen open
'Hermine'	kleine soort, doorbloei
<i>N. tetragona</i>	natuurvorm, voor kleine kuipjes

Roze

'Pink Sensation'	midden-groot, bloeit gehele dag, niet breed verspreid
'Ray Davies'	veel bloemblaadjes
'James Brydon'	erg gewild, bijzondere kleur
'Arc-en- ciel'	bladeren zeer decoratief
'Firecrest'	voor kleine kuipjes

Rode

'Attraction'	vrij groot, meest verspreid, lange bloei, jonge plant: roze bloemen
'William Falconer'	diepst rode, vormt weinig bladeren, traag groeiend
'Laydekeri Fulgens'	voor ondiepe vijver
'Newton'	tweekleurig
'Froebeli'	voor ondiepe vijver
'Perry's Red Glow'	kleine plant, mooie bladeren
'Perry's Baby Red'	klein, toch grote bloemen

Gele

'Marliacea Chromatella'	kan in kleine vijver, blad mooi gemarmerd
'Colonel A.J. Welch'	bloemen als chrysanten, teveel en te grote bladeren, jonge plantjes op oude bloemen
'Joey Tomocick'	midden-groot, exotisch, bloemen boven water uit
'Texas Down'	schitterend!, roze in geel, bloeit heel lang
<i>N. pygmaea</i> 'Helvola'	4 cm bloempjes, voor mini-vijvers

Oranje (Engels: changeable of copper)

'Paul Hariot'	makkelijke soort, bleek oranje
'Colorado'	bijna rood, bloeit continu, wel 3 bloemen tegelijk
'Aurora'	voor kuipen, 5-6 cm bloem
'Indiana'	voor kuipen, 5-6 cm bloem

Eindhoven, oktober 2009

Red. Tom

© Werkgroep Aquatische Planten 2009